

**Κοινή φυσική επιμέλεια και επικοινωνία με τους γονείς:
Μια Διακρατική Μελέτη σε Παιδιά από 36 Δυτικές Χώρες**

Thoroddur Bjarnason
Arsaell M. Arnarsson

Πανεπιστήμιο του Akureyri
ΙΣΛΑΝΔΙΑ

Journal of Comparative Family Studies 2011 42 (6): 871-890
DOI: 10.2307 / 41604494

Περίληψη

Ένας αυξανόμενος αριθμός διαζευγμένων γονέων στις δυτικές χώρες έχουν κοινή φυσική επιμέλεια των παιδιών τους. Μια συγκριτική μελέτη σε 36 χώρες της Ευρώπης, της Μεσογείου και της Βόρειας Αμερικής διαπίστωσε ότι το 0–4% των παιδιών διαζευγμένων γονέων περνά περίπου τον μισό χρόνο του σε δύο σπίτια. Τέτοιες διευθετήσεις ήταν σχεδόν ανύπαρκτες σε πολλές χώρες της Νότιας και Ανατολικής Ευρώπης, ενώ ήταν πιο συχνές από ότι τα νοικοκυριά μονογονέων πατέρων στο Βέλγιο, τη Δανία, την Ισλανδία και τη Σουηδία. Η εξασθενημένη επικοινωνία με τη μητέρα και τον πατέρα ήταν σημαντικά λιγότερο πιθανή σε κοινή φυσική επιμέλεια από ότι σε άλλες μη ακέραιες οικογένειες. Η εξασθενημένη επικοινωνία με τη μητέρα ήταν εξίσου επικρατούσα σε ακέραιες οικογένειες και σε οικογένειες κοινής φυσικής επιμέλειας, ενώ η διαταραγμένη επικοινωνία με τον πατέρα ήταν στην πραγματικότητα λιγότερο διαδεδομένη στην κοινή φυσική επιμέλεια από ότι σε ακέραιες οικογένειες.

Εισαγωγή

Τα παιδιά διαζευγμένων γονέων στις δυτικές κοινωνίες γενικά ζουν με τις μητέρες τους και επισκέπτονται τους πατεράδες τους, με τους οποίους δεν διαμένουν μόνιμα μαζί, σε μια τακτική ή μη τακτική βάση. Τέτοιες ρυθμίσεις είναι συνεπείς με τον παραδοσιακό διαχωρισμό ευθυνών μεταξύ των μητέρων ως φροντιστών και των πατεράδων ως παρόχων (Bernard, 1981· Coontz, 2000) και την υπόθεση ότι ο ισχυρός δεσμός σε μια μονογονική φιγούρα με μια μόνο κύρια κατοικία είναι κρίσιμος για το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού (Kelly, 2007· Moxnes, 2000). Εντούτοις, καθώς οι πατεράδες έχουν σταδιακά εμπλακεί πιο ενεργά στην φροντίδα του παιδιού (Bianchi κα., 2000· Hook, 2006· Juby, Le Bourdais, και Marcil-Graton, 2005), έχουν γίνει, επίσης, όλο και περισσότερο απρόθυμοι να εγκαταλείψουν τα παιδιά τους, όταν ο γάμος τους

διαλύεται. Η συνεχώς αυξανόμενη ερευνητική βιβλιογραφία στις πιθανές αρνητικές επιπτώσεις του διαζυγίου και της μονογονικότητας στο βέλτιστο συμφέρον του παιδιού έχει επηρεάσει τη δημόσια αντίληψη και έχει ενθαρρύνει τους γονείς και τους πολιτικούς ιθύνοντες να αναζητήσουν εναλλακτικές πρακτικές στα παραδοσιακά μητρικά μονογονικά νοικοκυριά (Kelly, 2007).

Μετά-αναλύσεις μελετών σε παιδιά διαζευγμένων γονέων αποκαλύπτουν μέτριες έως λίγες επιπτώσεις του διαζυγίου σε δυσκολίες ψυχολογικής προσαρμογής, προβλήματα συμπεριφοράς και στις επιδεινούμενες σχέσεις με τους γονείς (Amato, 2003· Amato and Keith, 2001). Οι διαζευγμένοι γονείς μπορεί να δυσκολεύονται να εποπτεύουν και να επιβλέπουν επαρκώς τα παιδιά τους (Buchanan, Maccoby and Dombusch, 1996· McLanahan and Sandefur, 1994), να τα διαπαιδαγωγούν καταλλήλως (Hetherington, Cox και Cox, 1982), και να τους παρέχουν επαρκή θαλπωρή και στοργή (Forehand, Thomas, Wierson και Brody, 1990· Hetherington και Stanley-Hagan, 1999). Ο γονικός χρόνος και η προσοχή μπορεί να παρέχονται λιγότερο άμεσα σε μη ακέριες οικογένειες και μπορεί, ως εκ τούτου, να συμβάλει σε δυσμενέστερες συνέπειες για τα παιδιά διαζευγμένων γονέων (Schiller, Khmelkov and Wang, 2002). Αναλόγως, ο Falci (2006) βρήκε ότι ο βαθμός της οικειότητας μεταξύ εφήβου και γονέα εξηγεί τις περισσότερες διακυμάνσεις της εφηβικής θλίψης που σχετίζεται με το διαζύγιο.

Η επικοινωνία γονέα-παιδιού είναι κεντρική πτυχή της γονικής εποπτείας και της γονικής κοινωνικής υποστήριξης (Bjarnason κα, 2005; Stattin και Kerr, 2000), ενώ η περιορισμένη επικοινωνία σχετίζεται με την εσωτερίκευση και την εξωτερίκευση προβλημάτων γενικά στα παιδιά (Huebner και Howell, 2003· Moreno κα, 2009· Yu κα, 2006). Ειδικά, τα παιδιά μη ακέριων οικογενειών που διατηρούν στενές σχέσεις με τους πατεράδες τους, με τους οποίους δεν διαμένουν μόνιμα, έχει βρεθεί ότι είναι καλύτερα προσαρμοσμένα συναισθηματικά και είναι λιγότερο πιθανό να εμπλακούν σε διάφορες ριψοκίνδυνες συμπεριφορές (Coley και Medeiros, 2007· Menning, 2006; Thomas, Farrell, και Barnes, 1996), από ότι άλλα παιδιά σε αντίστοιχες οικογένειες. Αντίστοιχη έρευνα με παιδιά που δεν διαμένουν μόνιμα με τις μητέρες τους είναι δυσεύρετες, αλλά ο King (2007), βρήκε ομοίως, ότι οι στενές σχέσεις και με τους μόνιμα διαμένοντες πατεράδες και με τις μη μόνιμα διαμένουσες μητέρες, σχετίζονται στους εφήβους με λιγότερες εσωτερικεύσεις και εξωτερικεύσεις προβλημάτων (Amato και Gilbreth, 1999· Barber, 1994· King and Sobolewski, 2006).

Οι έφηβοι που μένουν με θετές οικογένειες τείνουν να περνούν λιγότερο χρόνο στο σπίτι με τον βιολογικό γονέα και τον θετό γονέα και αναφέρουν ότι ο χρόνος που περνούν στο σπίτι είναι λιγότερο ευχάριστος από ότι για τους συνομηλικούς τους σε ακέριες οικογένειες (Falci, 2006). Η επικοινωνία μεταξύ παιδιού και του γονέα, με τον οποίον δεν διαμένει μόνιμα φαίνεται ότι είναι επιδεινούμενη μετά το διαζύγιο. Οι έφηβοι είναι λιγότερο πιθανό να αναγνωρίσουν ως σημαντικό στην ζωή τους έναν γονέα με τον οποίον δεν διαμένουν και είναι σημαντικά λιγότερο συνεργάσιμοι με τον γονέα με τον οποίον δεν διαμένουν από ότι με τον γονέα, με τον οποίον διαμένουν (Furstenberg, 1991· Hetherington, 1989· Munsch, Woodward και Darling, 1995). Στη μελέτη της σε 24 χώρες της Νότιας Αμερικής και της Ευρώπης, η Laftman (2010) βρήκε, ότι τα παιδιά αναφέρουν χειρότερη επικοινωνία με τις ανύπαντρες μητέρες από ότι με τις παντρεμένες μητέρες, σε όλες τις χώρες εκτός από τη Δανία. Σε όλες τις χώρες, τα παιδιά που ζούσαν με τις ανύπαντρες μητέρες τους ανέφεραν χειρότερη επικοινωνία με τους πατέρες τους από ότι τα παιδιά που ζούσαν σε ακέριες οικογένειες.

Η απαίτηση για συνεχή ενεργή συμμετοχή των πατεράδων στις ζωές των παιδιών τους μετά το διαζύγιο, έχει οδηγήσει πολλές χώρες σε πρωτοφανείς αλλαγές του νομικού πλαισίου της γονικής επιμέλειας και των πραγματικών γονικών πρακτικών. Ωστόσο, ενώ η αποκλειστική επιμέλεια των μητέρων ήταν ο κανόνας έως τη δεκαετία του 1970, η εξουσία και η ευθύνη για τις σημαντικές αποφάσεις στις ζωές των παιδιών έχουν γίνει αυξανόμενα κοινές και από τους δυο γονείς στην κοινή νομική επιμέλεια (Elrod και Dale, 2008). Η κοινή νομική επιμέλεια διασφαλίζει ότι και οι δυο γονείς έχουν το δικαίωμα να παρέχουν στα παιδιά τους αγάπη, καθοδήγηση και υποστήριξη, αλλά, παρόλα αυτά, η μόνιμη κατοικία περιορίζει τις δυνατότητες άσκησης τέτοιων δικαιωμάτων και πολλοί πατεράδες που δεν διαμένουν μόνιμα με τα παιδιά τους τείνουν να απεμπλέκονται σταδιακά από τη ζωή τους, με την πάροδο του χρόνου (Cheadle, Amato και King, 2010· Furstenberg, Nord, Peterson και Zill, 1983· Kruk, 1991).

Προκειμένου, να διασφαλιστεί η ίση συμμετοχή και των δυο γονέων στις ζωές των παιδιών τους, όλο και περισσότεροι γονείς έχουν επιλέξει την άσκηση της κοινής φυσικής επιμέλειας, όπου τα εμπλεκόμενα παιδιά έχουν δυο κύριες κατοικίες και ζουν, τουλάχιστον, το ένα τρίτο του χρόνου με κάθε γονέα (Kelly 2007). Ενώ η κοινή φυσική επιμέλεια, μπορεί να είναι, σε κάποιες περιπτώσεις, μόνο μια φάση στην διαδικασία της αποστασιοποίησης μεταξύ γονέων σε διάσταση ή σε διαδικασία διαζυγίου. Ο Berger και συνεργάτες (2008), βρήκαν ότι η κοινή φυσική επιμέλεια είναι σταθερή διευθέτηση διαβίωσης, τουλάχιστον, όσο και η αποκλειστική διαβίωση με τη μητέρα σε μια περίοδο τριών ετών μετά το διαζύγιο. Σε μια μετά-ανάλυση 33 μελετών που πραγματοποιήθηκαν κυρίως στις ΗΠΑ, ο Bauserman (2002), βρήκε ότι τα παιδιά σε κοινή φυσική επιμέλεια ήταν παρομοίως προσαρμοσμένα με τα παιδιά σε ακέραιες οικογένειες. Ο Jablonska και ο Lindberg (2007), ανέφεραν ότι οι Σουηδοί έφηβοι που ζούσαν αποκλειστικά μόνο με τη μητέρα τους ή μόνο με τον πατέρα τους, διέτρεχαν αυξημένο κίνδυνο χρήσης ουσιών, θυματοποίησης και ψυχικής δυσφορίας, ενώ οι έφηβοι σε κοινή φυσική επιμέλεια δεν είχαν σημαντικές διαφορές από τους συνομηλίκους τους σε οικογένειες δυο γονέων. Σε μια διεθνή μελέτη του δείκτη ικανοποίησης μεταξύ παιδιών σε διαφορετικές οικογενειακές δομές, ο Bjamason και συνεργάτες (2010), ανέφεραν ότι ο δείκτης ικανοποίησης, μεταξύ παιδιών σε κοινή φυσική επιμέλεια σε 36 χώρες, ήταν σημαντικά χαμηλότερος από τους συνομηλίκους τους σε ακέραιες οικογένειες, άλλα υψηλότερος από κάθε άλλο τύπο μη-ακέραιας οικογένειας.

Ενώ, η κοινή φυσική επιμέλεια φαίνεται να εμφανίζει απότομη αύξηση στις δυτικές κοινωνίες, δεν έχει υποπέσει στην αντίληψη μας κάποια αξιόπιστη συγκριτική έρευνα πάνω στην συχνότητα τέτοιας ρύθμισης διαβίωσης σε άλλες χώρες. Διεθνείς καταγραφές αλλά και διαφορές σε εθνικό επίπεδο στον επίσημο προσδιορισμό και την καταγραφή διαφορετικών οικογενειακών συνθηκών διαβίωσης, δίνουν τη δυνατότητα χαρτογράφησης της συχνότητας της κοινής φυσικής επιμέλειας στα επίσημα στατιστικά στοιχεία. Ενώ, οι αυτοαναφερόμενες συνθήκες διαβίωσης των παιδιών και των εφήβων, είναι, δυνητικά, η πλέον υποσχόμενη πηγή τέτοιων συγκριτικών δεδομένων, οι διαφορές στον ορισμό και τις μετρήσεις της κοινής φυσικής επιμέλειας, των ηλικιακών ομάδων που απαρτίζουν το δείγμα αναφοράς και την παρουσίαση των αποτελεσμάτων, κάνουν πολύ δύσκολη την δημιουργία μιας συνεκτικής εικόνας της κοινής φυσικής επιμέλειας μεταξύ των χωρών από προηγούμενες δημοσιευμένες μελέτες. Παραδείγματος χάριν, οι Jablonska και Lindberg (2007), ανέφεραν ότι το 3.5% των μαθητών στην 9η τάξη (16 ετών) στην Στοκχόλμη, ζούσαν σε καθεστώς κοινής φυσικής επιμέλειας, ενώ, οι Ruby, Le Bourdais και Marcil-Gratton (2005) βρήκαν ότι περίπου το 1% των παιδιών σε ηλικίες μεταξύ 4-15 ετών στον Καναδά «περνούν ίσο χρόνο» με καθέναν από τους εν διαστάσει γονείς τους. Ενώ, τέτοια αποτελέσματα, μπορεί να αντικατοπτρίζουν μεγαλύτερη συχνότητα της κοινής φυσικής επιμέλειας στην Σουηδία και τον Καναδά, είναι αδύνατον να προσδιοριστεί η ύπαρξη ή το μέγεθος τέτοιας διαφοράς. Ένας συνεκτικός υπολογισμός της συχνότητας της κοινής φυσικής επιμέλειας στις Δυτικές χώρες προϋποθέτει συλλογή τυποποιημένων δεδομένων, σε διεθνές επίπεδο, επικεντρωμένων σε συγκρινόμενους πληθυσμούς οικογενειών με παιδιά.

Η σχετική σπανιότητα σε μελέτες που διεξήχθησαν πέραν της Βορείου Αμερικής, καθώς και οι μεθοδολογικές διαφορές μεταξύ των μελετών, τους διαφορετικούς ορισμούς της κοινής φυσικής επιμέλειας και μιας ευρείας ποικιλίας αποτελεσμάτων υπό έρευνα, κάνουν, επίσης, δύσκολο τον προσδιορισμό του εύρους, όπου τα αποτελέσματα, που έχουν αναφερθεί στο παρελθόν είναι πολιτισμικά αμετάβλητα, και, σε κάποιον βαθμό, είναι μοναδικά ως προς τον χρόνο, τον τόπο και τον πληθυσμό υπό διερεύνηση. Η συγκριτική μελέτη της κοινής φυσικής επιμέλειας, καθώς και οι συγκριτικές μελέτες στις οικογένειες γενικά, πρέπει να απεμπλακούν από την τρομακτική πολυπλοκότητα των νομικών πλαισίων, του πολιτισμικά ιστορικού παράγοντα, των οικονομικών προκλήσεων και άλλων κοινωνικών ρυθμίσεων που αντιμετωπίζουν οι οικογένειες σε διαφορετικά μέρη του κόσμου. Η παρούσα μελέτη συνεισφέρει σε αυτή την κατεύθυνση, αναφορικά με τρεις ξεχωριστούς αντικειμενικούς σκοπούς. Πρώτον, χαρτογραφούμε την συχνότητα της κοινής φυσικής επιμέλειας συγκριτικά με άλλα οικογενειακά σχήματα σε 36 χώρες Ευρωπαϊκές, Μεσογειακές και της Βόρειας Αμερικής. Δεύτερον, διερευνούμε τις διαφορές μεταξύ αυτών των κρατών στις δυσκολίες που διαπιστώνονται στην επικοινωνία με μητέρες και πατεράδες με τους οποίους διαμένουν μόνιμα τα παιδιά και μητέρες και πατεράδες με τους οποίους δεν διαμένουν μόνιμα τα παιδιά σε κοινή φυσική επιμέλεια, συγκριτικά με άλλα οικογενειακά σχήματα. Τρίτον, προσδιορίζουμε την επίδραση των διαφορετικών οικογενειακών σχημάτων σε διαταραγμένες γονικές σχέσεις μεταξύ 36 χωρών και του βαθμού στον οποίον τέτοιες επιδράσεις ποικίλουν σημαντικά μεταξύ των χωρών αυτών.

Η τρέχουσα μελέτη

Το δείγμα σχεδόν 200.000 παιδιών σε 36 χώρες του Δυτικού Κόσμου μάς επιτρέπει να εκτιμήσουμε την επικράτηση της κοινής φυσικής επιμέλειας σε διαφορετικές χώρες και να συγκρίνουμε την επικράτηση της εξασθενημένης γονικής επικοινωνίας σε διαφορετικές συνθήκες διαβίωσης. Το κοινωνικό, το νομικό και το πολιτιστικό πλαίσιο των άθικτων οικογενειών γενικά και οι κοινές ρυθμίσεις φυσικής επιμέλειας διαφέρουν ιδιαίτερα μεταξύ των υπό μελέτη χωρών. Στόχος μας είναι να εκτιμήσουμε το συνολικό μοτίβο της κοινής φυσικής επιμέλειας και της εξασθενημένης γονικής επικοινωνίας μεταξύ των χωρών καθώς και της διαπολιτισμικής διακύμανσης σε τέτοια μοτίβα. Η αναζήτηση εξειδικευμένων εξηγήσεων ανά χώρα για τα μοτίβα που παρατηρήθηκαν είναι ένας σημαντικός μελλοντικός στόχος που υπερβαίνει το πεδίο της τρέχουσας μελέτης.

Γενικά, περιμένουμε από τα παιδιά να επικοινωνούν πιο εύκολα με τους διαμένοντες στο ίδιο σπίτι γονείς αντί με τους μη διαμένοντες. Εκείνα που ζουν μόνο με τη μητέρα ή τη μητέρα και τον πατριό τους, μπορεί, για παράδειγμα, να αντιμετωπίσουν περισσότερες δυσκολίες στην επικοινωνία με τον βιολογικό τους πατέρα σε αντίθεση με τα παιδιά που ζουν με τους δύο βιολογικούς γονείς, μόνο τον πατέρα ή τον πατέρα και τη μητριά. Ενώ προηγούμενη έρευνα έχει δείξει ότι οι ανύπαντρες μητέρες περνούν λιγότερο χρόνο με τα παιδιά τους από τις παντρεμένες μητέρες (Kendig και Bianchi, 2008), οι ανύπαντροι πατέρες φαίνεται να περνούν περισσότερο χρόνο με τα παιδιά τους σε σχέση με τους παντρεμένους πατέρες (Hook and Chalasani, 2008). Οι πατέρες με κοινή φυσική επιμέλεια βρέθηκαν να περνούν σχεδόν δύο φορές περισσότερο χρόνο με τα παιδιά τους από τους πατέρες σε ακέριες οικογένειες (Richards and Goldenberg, 1986). Βάσει αυτών των εκτιμήσεων αναμένουμε ότι η μειωμένη επικοινωνία με τις μητέρες θα είναι λιγότερο διαδεδομένη σε ακέριες οικογένειες και πιο διαδεδομένη σε οικογένειες όπου η μητέρα απουσιάζει, με τις οικογένειες που έχουν μόνο μητέρες και κοινή φυσική επιμέλεια να βρίσκονται μεταξύ των δύο.

Η μειωμένη επικοινωνία με τους πατέρες από την άλλη πλευρά αναμένεται να είναι λιγότερο διαδεδομένη σε οικογένειες μόνο με πατέρα και κοινή φυσική επιμέλεια και η πιο διαδεδομένη σε οικογένειες όπου ο πατέρας απουσιάζει, με την επικοινωνία με πατέρες σε ακέριες οικογένειες να κυμαίνεται στο μεσαίο εύρος.

Η παρουσία ενός θετού γονέα στο πρωτεύον σπίτι μπορεί να περιπλέξει τέτοια μοτίβα και να επηρεάσει αρνητικά τις σχέσεις με τον μη διαμένοντα γονέα. Οι σχέσεις μεταξύ μη διαμενόντων πατέρων και των παιδιών τους, φαίνεται να επιδεινώνονται, όταν ο πατέρας ή η μητέρα ξαναπαντρεύεται (Bray, 1999; Hetherington and Kelly, 2002; Juby, Bilette και Le Bourdais, 2007). Συνεπώς, αναμένουμε ότι η παρουσία ενός πατριού ή μιας μητριάς θα συσχετιστεί με περισσότερες δυσκολίες στην επικοινωνία με πατέρες και μη διαμένοντες γονείς σε ρυθμίσεις αποκλειστικής επιμέλειας των παιδιών. Η εξασθενημένη επικοινωνία με μη διαμένοντες πατέρες μπορεί επομένως να είναι η υψηλότερη όταν τα παιδιά ζουν με τη μητέρα και τον πατριό τους και το υψηλότερο για μη διαμένουσες μητέρες όταν τα παιδιά ζουν με τον πατέρα και τη μητριά τους.

ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ

Οι αναλύσεις βασίστηκαν σε δεδομένα από τη μελέτη Συμπεριφοράς Υγείας του 2005/06 στα παιδιά σχολικής ηλικίας (HBSC), μια διεθνή μελέτη που πραγματοποιήθηκε σε συνεργασία με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας WHO (Currie et al., 2008). Η Candace Currie ήταν η Διεθνής Συντονίστρια της έρευνας του 2005/06 και ο Oddrun Samdal ήταν ο Διαχειριστής της Διεθνούς Τράπεζας Δεδομένων. Οι κύριοι ερευνητές σε κάθε χώρα ήταν υπεύθυνοι για τη διεξαγωγή της έρευνας σύμφωνα με το πρωτόκολλο HBSC και τις εθνικές νομικές και ηθικές απαιτήσεις (για λεπτομέρειες δείτε www.hbsc.org).

Το διεθνές ερωτηματολόγιο HBSC αποτελείται από έναν αριθμό βασικών ερωτήσεων που χρησιμοποιούνται σε όλες τις συμμετέχουσες χώρες και προαιρετικές ερωτήσεις εστίασης που επιτρέπουν στις συμμετέχουσες χώρες να δώσουν έμφαση σε συγκεκριμένους τομείς εθνικού ενδιαφέροντος. Σε κάθε χώρα, ένα εθνικό αντιπροσωπευτικό τυχαίο δείγμα μαθητών ηλικίας 11, 13 και 15 ετών κληρώθηκε με προτεινόμενο ελάχιστο μέγεθος δείγματος 1.536 μαθητών ανά ηλικιακή ομάδα. Περίπου το 80% των σχολείων που επικοινωνήσαμε επέτρεψαν τη διεξαγωγή της έρευνας σε επιλεγμένες τάξεις και οι απορρίψεις σε επίπεδο μαθητή ήταν πολύ σπάνιες. Η ηθική έγκριση για κάθε εθνική έρευνα λήφθηκε σύμφωνα με τις εθνικές οδηγίες σε κάθε χώρα. Τα μέτρα στην τρέχουσα μελέτη χρησιμοποιήθηκαν σε 36 χώρες στην Ευρώπη, τη Βόρεια Αμερική και το Ισραήλ, με αποτέλεσμα ένα καθαρό δείγμα 193.732 μαθητών.

Μέτρηση

Η μειωμένη επικοινωνία με τους γονείς μετρήθηκε από δύο στοιχεία (King et al., 1996; Currie et al., 2001) ρωτώντας πόσο εύκολο είναι για τον/την ερωτηθέντα/ερωτηθείσα να μιλήσει (α) στη μητέρα του ή (β) στον πατέρα του για πράγματα που πραγματικά τον/την απασχολούσαν (1; Πολύ εύκολο, 4; Πολύ δύσκολο). Προηγούμενη έρευνα έδειξε ότι αυτοί οι δείκτες συνδέονται με μια ποικιλία αρνητικών αποτελεσμάτων στη θεωρητικά αναμενόμενη κατεύθυνση, συμπεριλαμβανομένης της ψυχικής δυσφορίας (Moreno et al., 2009), της χρήσης ουσιών (Kuntsche and Silbereisen, 2004) και της δυσαρέσκειας βάρους (Al Sabbah et. al., 2009). Τα μέτρα διχοτομήθηκαν για τους σκοπούς της τρέχουσας μελέτης (1; Δύσκολο ή πολύ δύσκολο, 0; Άλλο). Οι ρυθμίσεις διαβίωσης των παιδιών στη μελέτη καθορίστηκαν από μια σειρά δυαδικών μεταβλητών που προέρχονται από τρεις σχετικές ερωτήσεις. Η πρώτη ερώτηση αφορά στο ποιος ζει στο σπίτι όπου ζει ο ερωτώμενος, το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου, συμπεριλαμβανομένου του πατέρα, της μητέρας, του πατριού και της μητριάς. Η δεύτερη ερώτηση αφορά στο αν ο ερωτώμενος έχει άλλο σπίτι ή άλλη οικογένεια και πόσο συχνά μένει εκεί (το μισό του χρόνο, τακτικά αλλά λιγότερο από το μισό του χρόνο, μερικές φορές, σχεδόν ποτέ). Η τρίτη ερώτηση αφορά στο ποιος ζει στο δεύτερο σπίτι, συμπεριλαμβανομένων πατέρα, μητέρας, πατριού και μητριάς. Οι ερωτηθέντες ταξινομήθηκαν σαν να ζούσαν σε ακέραιες οικογένειες και εάν ζούσαν και με τους δύο βιολογικούς γονείς στο πρωτεύον νοικοκυριό. Εκείνοι που ζούσαν πρωτίστως με έναν βιολογικό γονέα ταξινομήθηκαν περαιτέρω ως διαβιούντες με μια άγαμη μητέρα ή έναν άγαμο πατέρα, μητέρα και πατριό ή πατέρα και μητριά. Εκείνοι που ζούσαν το μισό χρόνο με τη μητέρα τους σε ένα νοικοκυριό και το μισό χρόνο τους με τον πατέρα τους σε άλλο νοικοκυριό ταξινομήθηκαν ως διαβιούντες σε κοινή φυσική επιμέλεια. Περίπου το 0,7% των ερωτηθέντων δεν ζούσαν με κανένα φυσικό γονέα και παραλείφθηκαν από περαιτέρω ανάλυση. Για τον έλεγχο της δυνητικής επιρροής της οικονομικής ευημερίας στην επικοινωνία μεταξύ γονέων και παιδιών, συμπεριλήφθηκε ένας δείκτης της *θεωρούμενης οικονομικής κατάστασης* (Currie et al., 2001). Η ερώτηση αφορά στο πόσο καλά οικονομικά θεωρεί ο μαθητής ότι είναι η οικογένειά του (1; Καθόλου καλά; 5; Πολύ καλά). Ενώ ένας αντικειμενικός δείκτης όπως π.χ. η γονική εκπαίδευση ή το εισόδημα θα ήταν επιθυμητό, αυτός ο υποκειμενικός δείκτης οικονομικής κατάστασης αποτυπώνει τη σημαντική διάσταση της εκλαμβανόμενης στέρησης σε ακέραιες οικογένειες που θα μπορούσαν να προκαλέσουν σύγχυση μεταξύ της σχέσης διαβίωσης και της εξασθενημένης επικοινωνίας με τους γονείς.

Μοντελοποίηση πολλαπλών επιπέδων

Η ακόλουθη ανάλυση δεδομένων βασίζεται σε πολυεπίπεδες τεχνικές μοντελοποίησης (Bryk and Raudenbush, 1992) και πραγματοποιήθηκε με τη χρήση του λογισμικού HLM6.0 (Raudenbush et al., 2004). Αυτή η μεθοδολογία επιτρέπει πολλά σημαντικά θεωρητικά και εννοιολογικά ζητήματα να δοκιμαστούν εμπειρικά. Η μοντελοποίηση πολλαπλών επιπέδων περιλαμβάνει την εκτίμηση των διαφορετικών βασικών επιπέδων (απόκλιση) της εξασθενημένης γονικής επικοινωνίας σε διαφορετικές χώρες και μεταβλητές κλίσεις για προβλέψεις μεμονωμένου επιπέδου σε διάφορες χώρες. Το μοντέλο Bernoulli για διχοτομημένες εξαρτημένες μεταβλητές επεκτείνει αυτήν τη βασική προσέγγιση μετατρέποντας την προβλεπόμενη τιμή σε η_{ij} χρησιμοποιώντας την συνάρτηση λογιστικής σύνδεσης

$$\eta_{ij} = \left(\log \frac{\Phi_{ij}}{1 - \Phi_{ij}} \right) = \beta_{0j} + \sum \beta_{qj} X_{qij}$$

Η προβλεπόμενη τιμή μιας διχοτομημένης εξαρτημένης μεταβλητής είναι ίση με την πιθανότητα εξασθενημένης γονικής επικοινωνίας Φ_{ij} για τον μαθητή i στη χώρα j και η_{ij} είναι το πηλίκο καταγραφής των πιθανοτήτων εξασθενημένης επικοινωνίας, το β_{0j} είναι η απόκλιση ατομικού επιπέδου για κάθε χώρα, β_{qj} είναι η q -στή κλίση ατομικού επιπέδου για κάθε χώρα j , και η X_{qij} είναι η q -στή πρόβλεψη ατομικού επιπέδου για τον μαθητή i στη χώρα j .

Πίνακας 1

Ποσοστό μαθητών ηλικίας 11, 13 και 15 ετών που ζουν σε διαφορετικές οικογενειακές συνθήκες σε 36 δυτικές χώρες, 2005/2006.

	Ακέραιες οικογένειες	Άγαμη μητέρα	Άγαμος πατέρας	Μητέρα & θετός πατέρας	Πατέρας & θετή μητέρα	Κοινή φυσική επιμέλεια
Αυστρία	79	13	1	5	1	1
Βέλγιο	74	13	2	8	1	3
Βουλγαρία	83	11	2	2	1	0,4
Καναδάς	71	14	3	7	2	2
Κροατία	89	7	1	2	0,4	0,2
Δημοκρατία της Τσεχίας	72	14	2	11	1	1
Δανία	69	15	2	9	1	3
Εσθονία	66	17	1	13	1	1
Φινλανδία	73	13	2	10	1	1
Γαλλία	76	13	2	8	1	1
Γερμανία	76	14	2	7	1	1
Ελλάδα	87	10	1	2	0,4	0,4
Ουγγαρία	75	14	2	7	1	1
Ισλανδία	72	13	2	9	1	3
Ιρλανδία	82	11	1	4	0,3	1
Ισραήλ	88	9	1	1	0,4	1
Ιταλία	89	7	1	2	0,3	1
Λετονία	67	21	2	8	1	1
Λιθουανία	73	17	1	7	1	1
Λουξεμβούργο	78	12	2	6	1	1
ΠΓΔΜ	93	5	1	1	0,3	0,2
Ολλανδία	80	11	1	6	1	0,1
Νορβηγία	77	13	2	5	1	2
Πολωνία	85	11	1	2	0,4	0,3
Πορτογαλία	84	9	1	4	1	1
Ρουμανία	60	36	2	2	0,4	0,2
Ρωσία	69	21	1	8	1	1
Σλοβακία	84	10	1	3	0,4	1
Σλοβενία	86	9	1	3	1	1
Ισπανία	85	10	1	3	0,4	1
Σουηδία	76	10	2	6	1	4
Ελβετία	82	11	1	5	1	1
Τουρκία	89	9	2	0,2	0,3	0,1
Ουκρανία	75	17	1	6	1	0,3
Ηνωμένο Βασίλειο	70	15	2	9	1	2
Ηνωμένες Πολιτείες	60	22	3	11	2	2
Μ.Ο.	76	13	2	6	1	1
<i>Δείγμα</i>	148.177	25.578	3.125	11.705	1.561	2.206

Σημείωση: 1380 μαθητές (0,7%) ζουν σε άλλες οικογενειακές συνθήκες και παραλείπονται από περαιτέρω ανάλυση

Πίνακας 2

Ποσοστό μαθητών ηλικίας 11, 13 και 15 ετών σε 36 χώρες που βρίσκουν δύσκολο ή πολύ δύσκολο να μιλήσουν στον πατέρα τους για πράγματα που πραγματικά τους ενοχλούν.

	Ακέραιες οικογένειες	Άγαμη μητέρα	Άγαμος πατέρας	Μητέρα & θετός πατέρας	Πατέρας & θετή μητέρα	Κοινή φυσική επιμέλεια
Αυστρία	31	42	39	42	55	30
Βέλγιο	40	50	44	51	50	42
Βουλγαρία	31	41	29	40	44	25
Καναδάς	35	45	31	49	43	32
Κροατία	31	36	29	37	17	11
Δημοκρατία της Τσεχίας	39	48	39	48	33	19
Δανία	34	47	40	40	23	26
Εσθονία	28	40	25	36	45	26
Φινλανδία	30	41	30	33	31	36
Γαλλία	46	54	35	51	46	37
Γερμανία	35	53	38	46	38	15
Ελλάδα	36	41	37	51	23	29
Ουγγαρία	22	34	32	33	27	33
Ισλανδία	23	35	29	35	25	26
Ιρλανδία	32	43	30	36	15	31
Ισραήλ	22	41	23	41	18	21
Ιταλία	41	47	41	50	55	14
Λετονία	33	41	29	47	28	22
Λιθουανία	40	49	39	53	46	35
Λουξεμβούργο	42	54	51	53	42	35
Ολλανδία	19	32	16	30	31	13
Νορβηγία	32	43	34	51	48	27
Πολωνία	28	34	24	33	33	40
Πορτογαλία	40	46	23	48	43	29
Ρουμανία	23	31	24	25	17	29
Ρωσία	32	41	30	38	33	19
Σλοβακία	32	44	16	47	47	34
Σλοβενία	18	26	13	35	40	15
Ισπανία	34	43	30	39	44	25
Σουηδία	25	40	29	40	33	23
Ελβετία	38	47	40	43	37	25
Τουρκία	45	42	46	33	47	25
Ουκρανία	25	36	23	29	33	15
ΠΓΔΜ	22	33	15	27	38	29
Ηνωμένο Βασίλειο	35	50	33	45	46	31
Ηνωμένες Πολιτείες	43	49	43	53	51	45
Μ.Ο.	32	42	33	43	39	29

Ποσοστά που είναι σημαντικά διαφορετικά από τις ακέραιες οικογένειες ($p < 0,05$) είναι έντονα.

Πίνακας 3

Ποσοστό μαθητών ηλικίας 11, 13 και 15 ετών σε 36 χώρες που βρίσκουν δύσκολο ή πολύ δύσκολο να μιλήσουν στον πατέρα τους για πράγματα που πραγματικά τους ενοχλούν.

	Ακέριαιες οικογένειες	Άγαμη μητέρα	Άγαμος πατέρας	Μητέρα & θετός πατέρας	Πατέρας & θετή μητέρα	Κοινή φυσική επιμέλεια
Αυστρία	14	15	34	15	25	17
Βέλγιο	22	29	41	26	37	22
Βουλγαρία	12	16	14	22	19	20
Καναδάς	18	26	30	22	34	21
Κροατία	13	19	13	15	20	33
Δημοκρατία της Τσεχίας	20	25	31	20	32	26
Δανία	17	20	29	24	13	16
Εσθονία	11	16	12	15	22	9
Φινλανδία	14	17	20	14	22	15
Γαλλία	25	30	22	29	38	25
Γερμανία	15	21	33	19	34	8
Ελλάδα	14	14	29	17	50	21
Ουγγαρία	9	18	23	16	21	5
Ισλανδία	13	17	20	16	13	12
Ιρλανδία	17	21	56	18	29	20
Ισραήλ	9	14	25	7	17	12
Ιταλία	19	26	31	21	50	14
Λετονία	17	19	28	19	6	18
Λιθουανία	18	23	35	24	18	29
Λουξεμβούργο	21	25	48	33	38	30
Ολλανδία	8	13	23	12	18	13
Νορβηγία	18	25	37	28	27	16
Πολωνία	11	15	18	22	21	23
Πορτογαλία	20	27	31	20	43	11
Ρουμανία	7	9	18	8	13	14
Ρωσία	16	19	31	17	25	16
Σλοβακία	14	17	29	16	0	22
Σλοβενία	8	10	29	15	24	8
Ισπανία	15	20	14	22	15	15
Σουηδία	13	17	31	18	24	13
Ελβετία	18	25	40	28	38	18
Τουρκία	16	17	21	18	11	0
Ουκρανία	9	13	18	12	22	20
ΠΓΔΜ	10	10	15	21	0	0
Ηνωμένο Βασίλειο	17	21	24	23	31	16
Ηνωμένες Πολιτείες	26	32	32	32	32	26
Μ.Ο.	15	20	28	21	26	17

Ποσοστά που είναι σημαντικά διαφορετικά από τις ακέριαιες οικογένειες ($p < 0,05$) είναι **έντονα**.

Πίνακας 4

Πολυεπίπεδη ανάλυση μειωμένης γονικής επικοινωνίας σε διαφορετικές οικογενειακές δομές ανάμεσα σε μαθητές ηλικίας από 11 έως 15 ετών σε 36 χώρες, HBSC 2005-2006

	Μητέρα			Πατέρας		
	OR	95% CI	Διακύμανση	OR	95% CI	Διακύμανση
Επίπεδο χώρας						
<i>Παρεμπόδιση</i>	0.16***	0.14-0.19	***	0.46***	0.41-0.52	***
Ατομικό επίπεδο						
<i>Φύλο</i>						
Άρρεν	σύγκριση			σύγκριση		
Θήλυ	1.02 ^{ns}	0.97-1.08	***	2.22***	2.10-2.36	***
<i>Ηλικιακή ομάδα</i>						
11 ετών	σύγκριση			σύγκριση		
13 ετών	1.64***	1.51-1.78	***	1.67***	1.57-1.78	***
15 ετών	2.36***	2.12-2.62	***	2.24***	2.03-2.48	***
<i>Αντιληπτή οικογενειακή ευημερία</i>						
Εύπορη οικογένεια	0.72***	0.70-0.75	***	0.71***	0.69-0.72	***
<i>Κύρια κατοικία</i>						
Ακέραη οικογένεια	σύγκριση			σύγκριση		
Άγαμη μητέρα	1.13***	1.08-1.19	n.s.	1.44***	1.36-1.52	**
Άγαμος πατέρας	1.91***	1.65-2.23	*	0.97 ^{ns}	0.87-1.09	n.s.
Μητέρα & θετός πατέρα	1.24***	1.14-1.34	*	1.38***	1.31-1.45	n.s.
Πατέρας & θετή μητέρα	1.69***	1.45-1.97	n.s.	1.21**	1.05-1.39	n.s.
Κοινή φυσική επιμέλεια	1.04 ^{ns}	0.92-1.18	n.s.	0.77***	0.66-0.91	*
Επεξηγούμενη διακύμανση						
Nagelkerke pseudo-R ²	0.08			0.14		

n.s.: ασήμαντο ποσοστό * p <0.05 ** p <0.01 *** p <0.001

Μοντέλα κατά Βερνούλι με διχοτομημένες εξαρτημένες μεταβλητές, οι συντελεστές είναι αναλογίες πιθανοτήτων με διαστήματα εμπιστοσύνης 95% (95% CI)

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Διακρατικές Διαφορές στις Ρυθμίσεις Διαβίωσης

Ο Πίνακας 1 δείχνει ότι το ποσοστό των μαθητών ηλικίας 11-15 ετών που ζουν σε ακέραιες οικογένειες κυμαίνεται από 60% στη Ρουμανία και στις Ηνωμένες Πολιτείες, έως το 93% στην ΠΓΔΜ (σημερινή Βόρεια Μακεδονία). Η ισότητα βάρους σε κάθε χώρα αποδίδει κατά μέσο όρο 76% ακέραιες οικογένειες σε αυτές τις 36 δυτικές χώρες. Οι χώρες με ακέραιες οικογένειες άνω του 80% είναι στην πλειοψηφία τους Ρωμαιοκαθολικοί (Κροατία, Ιταλία, Ιρλανδία, Πολωνία, Πορτογαλία, Σλοβακία, Σλοβενία, Ισπανία, Ελβετία), Ορθόδοξοι (Βουλγαρία, Ελλάδα, ΠΓΔΜ), Μουσουλμάνοι (Τουρκία) ή Εβραίοι (Ισραήλ). Οι περισσότερες χώρες με ακέραιες οικογένειες κάτω του 70% είναι, από την άλλη πλευρά, Προτεστάντες (Δανία, Εσθονία, Λετονία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ηνωμένες Πολιτείες), αν και η Ορθόδοξη Ρουμανία και η Ρωσία εκπροσωπούνται, επίσης, σε αυτήν την ομάδα σχετικά υψηλής συχνότητας μη ακέραιων οικογενειών. Κατά μέσο όρο, το 13% των ερωτηθέντων ζούσαν κυρίως με τη βιολογική τους μητέρα χωρίς πατριό, κυμαινόμενο από 5% στην ΠΓΔΜ έως 36% στη Ρουμανία. Το ποσοστό των ερωτηθέντων που ζούσαν πρωτίστως με τον βιολογικό τους πατέρα χωρίς μητριά ήταν περίπου 1% σε 18 χώρες και περίπου 2% σε 16 χώρες. Αυτό το ποσοστό ήταν 3% στον Καναδά και τις Ηνωμένες Πολιτείες. Κατά μέσο όρο 6% ζούσαν κυρίως με τη μητέρα και τον πατριό τους, που κυμαίνονται από 1% ή λιγότερο στην Τουρκία, το Ισραήλ και την ΠΓΔΜ έως 13% στην Εσθονία. Το ένα τοις εκατό ή λιγότερο ζούσε κυρίως με τον βιολογικό πατέρα και τη μητριά τους, με εξαίρεση τις Ηνωμένες Πολιτείες και τον Καναδά όπου το 2% ζούσε σε τέτοιες ρυθμίσεις. Σε όλες τις χώρες, το 1% κατά μέσο όρο ζει εξίσου με τη μητέρα και τον πατέρα του σε δύο νοικοκυριά. Το ποσοστό τέτοιων ρυθμίσεων βρέθηκε να είναι 1% ή λιγότερο σε 29 από τις 36 χώρες, περίπου 2% στη Νορβηγία, το Ηνωμένο Βασίλειο, τον Καναδά και τις Ηνωμένες Πολιτείες, και περίπου 3% στο Βέλγιο, τη Δανία και την Ισλανδία. Το υψηλότερο ποσοστό τέτοιας κοινής φυσικής επιμέλειας βρέθηκε να είναι 4% στη Σουηδία.

Δυσκολίες στην Επικοινωνία με τους Γονείς ανά Ρύθμιση Διαβίωσης

Ο Πίνακας 2 δείχνει το ποσοστό των ερωτηθέντων που ζουν σε διαφορετικές οικογενειακές ρυθμίσεις που δυσκολεύονται ή είναι πολύ δύσκολο να μιλήσουν στον πατέρα τους για πράγματα που τους ενοχλούν πραγματικά.

Κατά μέσο όρο, το 32% των ερωτηθέντων που ζουν σε ακέραιες οικογένειες έχουν τέτοια προβλήματα να επικοινωνούν με τον πατέρα. Στις οικογένειες άγαμων μητέρων, το ποσοστό αυτό είναι δέκα ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερο ή 42%. Τα παιδιά που ζουν σε μονογονικές οικογένειες διαπιστώνεται ότι έχουν πολύ περισσότερες δυσκολίες στην επικοινωνία με τον πατέρα τους σε 31 από τις 36 χώρες. Σε τέσσερις από τις πέντε υπόλοιπες χώρες το ίδιο μοτίβο είναι μη σημαντικό σε επίπεδο 0,05.

Συνολικά, τα παιδιά που ζουν μόνο με τον πατέρα διαπιστώνεται ότι έχουν παρόμοιο επίπεδο δυσκολίας στην επικοινωνία με τον πατέρα τους με τους ομολόγους τους σε ακέραιες οικογένειες. Σε μεμονωμένες χώρες, η διαφορά μεταξύ αυτών των δύο ομάδων είναι, επίσης, μη σημαντική σε όλες τις χώρες, εκτός από τη Γαλλία και την Πορτογαλία, όπου αναφέρονται σημαντικά λιγότερα προβλήματα επικοινωνίας με πατέρες σε μονογονικές οικογένειες από ότι σε ακέραιες οικογένειες.

Τα παιδιά που ζουν με τη μητέρα και τον πατριό τους βρέθηκαν να έχουν σημαντικά περισσότερα προβλήματα στην επικοινωνία με τον βιολογικό τους πατέρα στις συμμετέχουσες χώρες. Αυτό το μοτίβο βρίσκεται σε 35 από τις 36 συμμετέχουσες χώρες, αν και είναι στατιστικά σημαντικό μόνο σε επίπεδο 0,05 σε 19 χώρες. Γενικά, τα παιδιά που ζουν με τον πατέρα και τη μητριά τους βρέθηκαν, επίσης, να έχουν σημαντικά περισσότερα προβλήματα στην επικοινωνία με τον πατέρα τους. Αυτό το μοτίβο είναι ωστόσο σχετικά μέτριο και φτάνει μόνο σε στατιστική σημασία στο επίπεδο 0,05 σε 6 χώρες. Στη Δανία, τα παιδιά σε τέτοιες περιπτώσεις αντιμετωπίζουν σημαντικά λιγότερα προβλήματα επικοινωνίας με τον πατέρα τους από τα παιδιά σε ακέραιες οικογένειες.

Κατά μέσο όρο, το 29% όλων των παιδιών που βρίσκονται σε κοινή φυσική επιμέλεια δυσκολεύονται ή είναι πολύ δύσκολο να μιλήσουν στον πατέρα τους για πράγματα που τους ενοχλούν πραγματικά. Αυτό είναι τρεις εκατοστιαίες μονάδες χαμηλότερο από ότι για ακέραιες οικογένειες και στατιστικά σημαντικό στο επίπεδο 0,05. Δεδομένης της χαμηλής συχνότητας της κοινής φυσικής επιμέλειας, αυτή η διαφορά είναι πολύ λεπτή για να εντοπιστεί στις περισσότερες χώρες. Ωστόσο, σε τέσσερις από τις συμμετέχουσες χώρες, σε συνθήκες κοινής φυσικής επιμέλειας εντοπίζονται σημαντικά λιγότερες δυσκολίες στην επικοινωνία με τον πατέρα.

Ο Πίνακας 3 δείχνει το ποσοστό των ερωτηθέντων που ζουν σε διαφορετικές οικογενειακές ρυθμίσεις που δυσκολεύονται ή είναι πολύ δύσκολο να μιλήσουν με τη μητέρα τους για πράγματα που τους ενοχλούν πραγματικά.

Κατά μέσο όρο, το 15% των ερωτηθέντων που ζουν σε ακέραιες οικογένειες έχουν τέτοια προβλήματα να επικοινωνούν με τη μητέρα τους. Σε οικογένειες με άγαμη μητέρα, αυτό το ποσοστό είναι πέντε εκατοστιαίες μονάδες υψηλότερο ή 20%. Τα παιδιά που ζουν σε οικογένειες με άγαμη μητέρα, διαπιστώνεται, επίσης, ότι έχουν πολύ περισσότερες δυσκολίες στην επικοινωνία με τον πατέρα τους σε 23 από τις 36 χώρες. Σε έντεκα από τις δεκατρείς χώρες που απομένουν, το ίδιο μοτίβο βρίσκεται, αν και δεν είναι σημαντικό στο επίπεδο 0,05.

Σε όλες τις συμμετέχουσες χώρες, το 28% όλων των παιδιών που ζουν σε οικογένειες με άγαμο πατέρα βρέθηκε να αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην επικοινωνία με τη μητέρα τους. Αυτό είναι σημαντικά υψηλότερο ποσοστό από το 15% που βρέθηκε σε ακέραιες οικογένειες. Σε μεμονωμένες χώρες, η διαφορά μεταξύ αυτών των δύο ομάδων παιδιών είναι, επίσης, σημαντική σε δεκαέξι χώρες. Το ίδιο μοτίβο βρίσκεται, επίσης, σε όλες εκτός από τις τρεις υπόλοιπες χώρες, αλλά δεν είναι σημαντικό σε επίπεδο 0,05.

Τα παιδιά που ζουν με τη μητέρα και τον πατριό τους διαπιστώνεται ότι έχουν σημαντικά περισσότερα προβλήματα στην επικοινωνία με τη μητέρα τους από τα αντίστοιχα παιδιά τους σε ακέραιες οικογένειες στις συμμετέχουσες χώρες. Αυτό το μοτίβο βρέθηκε σε 32 από τις 36 συμμετέχουσες χώρες, αν και είναι στατιστικά σημαντικό μόνο σε επίπεδο 0,05 σε 17 χώρες. Τα παιδιά που ζουν με τον πατέρα και τη μητριά τους βρέθηκαν, επίσης, να έχουν σημαντικά περισσότερα προβλήματα στην επικοινωνία με τη βιολογική τους μητέρα στις συμμετέχουσες χώρες. Λόγω της σχετικής έλλειψης τέτοιων οικογενειών στις περισσότερες χώρες, αυτό το μοτίβο φθάνει στατιστικά μόνο σε επίπεδο 0,05 σε τέσσερις χώρες.

Κατά μέσο όρο, το 17% όλων των παιδιών σε κοινή φυσική επιμέλεια τό βρίσκουν δύσκολο ή πολύ δύσκολο να μιλήσουν με τη μητέρα τους για πράγματα που τους ενοχλούν πραγματικά. Αυτό είναι μόνο δύο εκατοστιαίες μονάδες υψηλότερο από ότι για ακέραιες οικογένειες και δεν φθάνει σε στατιστική σημαντικότητα στο επίπεδο 0,05. Λόγω της χαμηλής συχνότητας της κοινής φυσικής επιμέλειας στις περισσότερες χώρες, αυτή η διαφορά είναι, επίσης, πολύ λεπτή για να αναγνωριστεί στις περισσότερες χώρες. Ωστόσο, σε τέσσερις από τις συμμετέχουσες χώρες, σε συνθήκες κοινής φυσικής επιμέλειας, εντοπίζονται σημαντικά λιγότερες δυσκολίες στην επικοινωνία με τον πατέρα.

Πολυεπίπεδη Ανάλυση των Δυσκολιών στην Επικοινωνία με τους Γονείς ανά Ρύθμιση Διαβίωσης

Ο Πίνακας 4 δείχνει ότι δεν υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ των φύλων στην επικοινωνία με τις μητέρες σε όλες τις συμμετέχουσες χώρες. Ωστόσο, οι κόρες έχουν 2,2 φορές μεγαλύτερες πιθανότητες να έχουν δυσκολίες να μιλήσουν με τους πατέρες τους για πράγματα που τους ανησυχούν. Η σχέση μεταξύ φύλου και εξασθενημένης επικοινωνίας με τη μητέρα και τον πατέρα διαπιστώνεται ότι διαφέρει σημαντικά μεταξύ των χωρών. Τέτοιες δυσκολίες στην επικοινωνία με τις μητέρες και τους πατέρες αυξάνονται με την ηλικία κατά 1,6-1,7 μεταξύ 11 και 13 ετών και κατά 2,2-2,4 μεταξύ 11 και 15 ετών. Η σχέση μεταξύ ηλικίας και δυσκολιών στην επικοινωνία με τους γονείς ποικίλλει σημαντικά μεταξύ των χωρών, δείχνοντας πολιτιστικές και αναπτυξιακές διαδικασίες να παίζουν ρόλο. Με άλλα λόγια, τα παιδιά, γενικά, έχουν περισσότερες δυσκολίες να μιλούν με τους γονείς τους καθώς μεγαλώνουν, αλλά αυτή η τάση είναι πολύ πιο έντονη σε ορισμένες χώρες από άλλες. Στο πλαίσιο της τρέχουσας μελέτης, ελέγχουμε απλώς αυτές τις διαφορές ανά ηλικία μεταξύ των χωρών, αλλά δικαιολογούν περαιτέρω μελέτη.

Έλεγχος για διαφορές ανά φύλο, ηλικία και ρυθμίσεις διαβίωσης, τα παιδιά διαπιστώνεται ότι έχουν αυξημένες δυσκολίες να μιλούν τόσο με τη μητέρα όσο και με τον πατέρα με έναν παράγοντα περίπου 0,7 για κάθε αύξηση μονάδας του μέτρου τεσσάρων σημείων των αντιληπτών οικονομικών προβλημάτων. Με άλλα λόγια, εκείνοι που πιστεύουν ότι οι οικογένειές τους είναι από τις χειρότερες έχουν περισσότερες από διπλάσιες πιθανότητες δυσκολίας στην επικοινωνία με τους γονείς, σε σύγκριση με εκείνους που πιστεύουν ότι οι οικογένειές τους είναι από τις καλύτερες. Ωστόσο, η ισχύς αυτού του αποτελέσματος ποικίλλει σημαντικά μεταξύ των χωρών.

Όπως αναμενόταν, τα παιδιά δυσκολεύονται να επικοινωνήσουν με τους γονείς που δεν συγκατοικούν, σε σχέση με τους γονείς που συγκατοικούν. Τα παιδιά που ζουν με άγαμες μητέρες ή μητέρες και πατριούς έχουν περίπου 1,4 φορές περισσότερες πιθανότητες δυσκολίας στην επικοινωνία με τον πατέρα τους, που αντιστοιχεί σε ένα ένα μέγεθος επίδρασης d κατά Cohen της τάξης 0.18-0.20 (για τη μέθοδο μετατροπής, βλέπετε Chinn, 2000). Το μέγεθος αυτής της σχέσης ποικίλλει σημαντικά μεταξύ των χωρών στην περίπτωση των οικογενειών με άγαμη μητέρα, αλλά διαπιστώνεται ότι είναι αμετάβλητη στην περίπτωση των οικογενειών μητέρας-πατριού. Όπως παρουσιάστηκε προηγουμένως (Πίνακας 2), η διαφορά στην επικοινωνία με τον πατέρα μεταξύ ακέραιων οικογενειών και οικογενειών με άγαμη μητέρα τείνει να είναι μεγαλύτερη στις χώρες της Βόρειας Ευρώπης και μικρότερη στις χώρες της Νότιας Ευρώπης και στις Ηνωμένες Πολιτείες.

Αντίθετα, τα παιδιά που ζουν μόνο με τον πατέρα τους ή με τον πατέρα ή τη μητριά τους έχουν 1,7-1,9 φορές μεγαλύτερες πιθανότητες να αντιμετωπίσουν προβλήματα στην επικοινωνία με τη μητέρα τους, που

αντιστοιχεί σε ένα μέγεθος επίδρασης d κατά Cohen της τάξης 0,29-0,36. Σε αυτήν την περίπτωση, η ισχύς της σύνδεσης ποικίλλει σημαντικά μεταξύ των χωρών για τις οικογένειες πατέρων-μητριών, αλλά φαίνεται ότι είναι αμετάβλητη για τις οικογένειες με άγαμο πατέρα. Όπως φαίνεται παραπάνω (Πίνακας 3), τα παιδιά σε οικογένειες πατέρων-μητριών τείνουν να έχουν χειρότερες σχέσεις με τη μητέρα τους από ότι τα παιδιά σε ακέραιες οικογένειες. Αυτές οι διαφορές διαφέρουν σε μέγεθος μεταξύ των χωρών, αλλά στις περισσότερες περιπτώσεις είναι πολύ μικρές για να είναι στατιστικά σημαντικές, δεδομένης της σχετικής σπανιότητας αυτής της οικογενειακής δομής. Σε λίγες χώρες σε διαφορετικά μέρη της Ευρώπης, δεν παρατηρείται καμία διαφορά ή ακόμη και μια μικρή, μη σημαντική θετική διαφορά (Δανία, Ισλανδία, Λιθουανία, ΠΓΔΜ, Σλοβακία, Ισπανία και Τουρκία).

Τα παιδιά που ζουν με άγαμες μητέρες ή μητέρες και πατριούς έχουν, επίσης, 1,1-1,2 φορές μεγαλύτερες πιθανότητες δυσκολίας στην επικοινωνία με τη μητέρα τους, σε σύγκριση με ακέραιες οικογένειες, που αντιστοιχούν σε ένα μέγεθος επίδρασης d κατά Cohen της τάξης 0,07-0,12. Αυτός ο συσχετισμός ποικίλλει σημαντικά μεταξύ των χωρών στην περίπτωση των οικογενειών μητέρας-πατριού, αλλά όχι των οικογενειών με άγαμη μητέρα. Όπως παρουσιάστηκε προηγουμένως (Πίνακας 3), στατιστικά σημαντικές διαφορές εντοπίζονται σε δεκαοκτώ από τις τριάντα έξι χώρες, σε έξι από αυτές τις χώρες η διαφορά ήταν δέκα εκατοστιαίες μονάδες ή περισσότερες (Λουξεμβούργο, Πολωνία, ΠΓΔΜ, Βουλγαρία, Νορβηγία, Σουηδία).

Τα παιδιά που ζουν με τον πατέρα και τη μητριά τους έχουν 1,2 φορές μεγαλύτερες πιθανότητες δυσκολίας στο να μιλήσουν με τον πατέρα τους για σημαντικά ζητήματα, που αντιστοιχούν σε ένα μέγεθος επίδρασης d κατά Cohen της τάξης 0,11. Αυτό το αποτέλεσμα δεν διαφέρει σημαντικά μεταξύ των χωρών. Αντίθετα, τα παιδιά που ζουν μόνο με τον πατέρα τους δεν διαφέρουν από τα ομόλογά τους σε ακέραιες οικογένειες, όταν πρόκειται για επικοινωνία με τον πατέρα τους. Αυτό το αποτέλεσμα δεν διαφέρει, επίσης, σημαντικά μεταξύ των χωρών.

Η κοινή φυσική επιμέλεια των παιδιών συνδέεται με μικρότερο κίνδυνο (OR .77) δυσκολιών επικοινωνίας με τον πατέρα τους, από τη ζωή τους σε ακέραιες οικογένειες, που αντιστοιχεί σε ένα μέγεθος επίδρασης d κατά Cohen της τάξης -0,14. Οι πιθανότητες των παιδιών να έχουν προβλήματα επικοινωνίας με τη μητέρα τους είναι οι ίδιες στις ακέραιες οικογένειες και στην κοινή φυσική επιμέλεια, αλλά σημαντικά χαμηλότερες από ότι σε άλλους τύπους οικογένειας. Αυτά τα αποτελέσματα δεν διαφέρουν σημαντικά μεταξύ των χωρών.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Τα ευρήματά μας αποκαλύπτουν ένα ευδιάκριτο συνολικά μοτίβο και σημαντική διακύμανση στις οικογενειακές ρυθμίσεις συνολικά στις 36 Ευρωπαϊκές, Μεσογειακές και Βορείου Αμερικής χώρες υπό μελέτη. Η συντριπτική πλειοψηφία των παιδιών σε αυτές τις χώρες διαβιούν με κάποια ρύθμιση με τη βιολογική τους μητέρα. Το συνολικό ποσοστό των παιδιών που διαβιούν με τις μητέρες τους σε ακέραιη οικογένεια, οικογένεια με έναν άγαμο γονέα, οικογένειες με μητέρα-πατριό ή σε κοινή φυσική επιμέλεια κυμαίνεται από 94% έως 99%. Το ποσοστό που διαβιούν χωρίς τους βιολογικούς τους πατέρες ωστόσο ποικίλλει σημαντικά με τη χαμηλότερη τιμή 6% στη ΠΓΔΜ και την υψηλότερη 38% στη Ρουμανία. Από τις δώδεκα χώρες με την υψηλότερη τιμή σε παιδιά που διαβιούν σε ακέραιες οικογένειες, δέκα ήταν Νότιο-Ευρωπαϊκές ή Μεσογειακές. Αντιθέτως, από τις δώδεκα χώρες με τη χαμηλότερη τιμή σε ακέραιες οικογένειες, δέκα ήταν Βόρειο-Ευρωπαϊκές ή Βορείου Αμερικής.

Η κοινή φυσική επιμέλεια παραμένει αρκετά σπάνια σε όλες τις χώρες που συμμετείχαν στη μελέτη ή παρόμοια με τη συχνότητα οικογένειας με άγαμο πατέρα και οικογένειας με πατέρα – μητριά. Τιμές συχνότητας ουσιαστικά μηδενικές βρέθηκαν σε δέκα χώρες και τιμές γύρω στο ένα τοις εκατό βρέθηκαν σε δεκαοκτώ άλλες χώρες. Στις υπολειπόμενες οκτώ χώρες, τιμές από 2-4% βρέθηκαν σε δύο χώρες στη Βόρεια Αμερική (Καναδάς και ΗΠΑ), σε τέσσερις σκανδιναβικές χώρες (Δανία, Ισλανδία, Νορβηγία και Σουηδία) και σε δύο άλλες Βόρειο-Ευρωπαϊκές χώρες (Βέλγιο και Ηνωμένο Βασίλειο). Λόγω του μεγάλου μεγέθους δείγματος πλέον των 192 χιλιάδων συμμετεχόντων τα αποτελέσματά μας ωστόσο βασίζονται σε περίπου 2.200 μαθητές σε κοινή φυσική επιμέλεια και επιτρέπουν κάποια γενικά συμπεράσματα να συναχθούν σχετικά με τη γονική επικοινωνία σε παρόμοιες οικογενειακές ρυθμίσεις.

Οι δυσκολίες επικοινωνίας με γονείς βρέθηκαν να ποικίλουν σημαντικά μεταξύ χωρών, όπως επίσης ανά ηλικία, φύλο και τις διαφορετικές οικογενειακές δομές. Οι δυσκολίες επικοινωνίας με τον πατέρα και την μητέρα αυξάνονταν σημαντικά ανάμεσα σε εντεκάχρονους και δεκατριάχρονους μαθητές και ξανά ανάμεσα σε δεκατριάχρονους και δεκαπεντάχρονους μαθητές. Θα πρέπει ωστόσο να σημειωθεί ότι τα συμπεράσματά μας που αφορούν στη συσχέτιση ανάμεσα στη δομή της οικογένειας και στις δυσκολίες επικοινωνίας με τους γονείς είναι περιορισμένα σε μεγαλύτερα παιδιά και ίσως να μην είναι αξιοποιήσιμα σε παιδιά κάτω των έντεκα ετών. Μελλοντική έρευνα θα πρέπει να μελετήσει τον βαθμό που αυτά τα αποτελέσματα μπορούν να γενικευθούν σε νεαρότερα παιδιά.

Αγόρια και κορίτσια βρέθηκαν γενικά να είναι εξίσου πιθανό να βιώσουν δυσκολίες στην επικοινωνία με τις μητέρες τους. Θα πρέπει παρόλα αυτά να σημειωθεί ότι τα αγόρια είχαν περισσότερες δυσκολίες από τα κορίτσια στο να επικοινωνούν με τις μητέρες τους σε ορισμένες χώρες αλλά λιγότερες δυσκολίες σε άλλες δίχως κάποιο ξεκάθαρο γεωγραφικό μοτίβο ως προς τέτοιες έμφυλες διαφορές. Σε αντίθεση, τα κορίτσια γενικά ήταν περισσότερο από δύο φορές πιθανό, σε σχέση με τ' αγόρια, να βιώσουν δυσκολίες επικοινωνίας με τους πατέρες τους, ασχέτως των ρυθμίσεων διαβίωσης. Αυτό είναι σε συμφωνία με προγενέστερη έρευνα που ανέφερε ότι οι πατέρες είναι πολύ περισσότερο εμπλεκόμενοι με τους γιούς έναντι των κορών ενώ οι μητέρες τείνουν να είναι εξίσου υποστηρικτικές με τους γιούς και τις κόρες (Aldous, Mulligan & Bjarnason, 1998; Raley & Bianchi, 2006; Starrels, 1994). Ωστόσο, το σθένος αυτής της διαφοράς πάλι διέφερε σημαντικά ανάμεσα στις χώρες. Οι πιθανές κοινωνικές και πολιτισμικές ρίζες τέτοιων έμφυλων διαφοροποιήσεων στην επικοινωνία με πατέρες και μητέρες θα πρέπει να διερευνηθεί σε μελλοντική έρευνα. Η δική μας μέτρηση της οικονομικής ευμάρειας βασίζεται στις αντιλήψεις των παιδιών για την οικονομική κατάσταση της οικογένειας τους εν συγκρίσει με άλλα νοικοκυριά και θα πρέπει συνεπώς να λαμβάνεται υπόψη ως ένα αδύναμο μέτρο της πραγματικής κοινωνικό-οικονομικής κατάστασης της οικογένειας. Θα μπορούσε όμως να επιχειρηματολογηθεί ότι μια τέτοια γενικά υποκειμενική αντίληψη ευμάρειας ή αποστέρησης είναι πιο σημαντική στις διαπροσωπικές σχέσεις απ' ότι περισσότερο αντικειμενικά μέτρα της κοινωνικό-οικονομικής κατάστασης. Αυτό το σταθερά υποκειμενικό μέτρο περιορίζεται επίσης ρωτώντας τον συμμετέχοντα (σ.σ. στην έρευνα) πόσο εύπορη είναι η δική του-της οικογένεια. Τα παιδιά που διαβιούν εξίσου σε δύο οικίες πρέπει επομένως να επιλέγουν μια μόνο (ή μέση) περιγραφή δύο νοικοκυριών με πιθανά διαφορετικές κοινωνικό-οικονομικές καταστάσεις. Ανεξαρτήτως από αυτούς τους περιορισμούς διαπιστώνουμε ότι η αντιλαμβανόμενη οικογενειακή ευμάρεια προδικάζει ένα σημαντικά υψηλότερο κίνδυνο προβληματικής επικοινωνίας με τον πατέρα και την μητέρα. Αυτό το εύρημα είναι σε συμφωνία με προηγούμενες μελέτες που δείχνουν ότι τα παιδιά σε οικογένειες που υποφέρουν από οικονομικές δυσκολίες αναφέρουν χειρότερες κοινωνικές σχέσεις από τα παιδιά που ανήκουν σε πιο εύπορες οικογένειες (Bolger, Patterson, Thomson & Kupersmidt, 1995; Olsson, 2007). Αυτή η μέτρηση επομένως μπορεί να θεωρηθεί ως επαρκής έλεγχος του δυνητικά συνεπιδρόντος αποτελέσματος των οικονομικών δυσχεριών στη σχέση ανάμεσα στη δομή της οικογένειας και τις γονικές σχέσεις.

Ελέγχοντας για επωφελείς επιδράσεις της οικογενειακής ευμάρειας στην γονική επικοινωνία τα αποτελέσματά μας υποδεικνύουν ότι τα παιδιά που ζουν σε μη ακέραιες οικογένειες γενικά βρίσκουν δυσκολότερο να μιλήσουν στις μητέρες τους απ' ότι οι ομόλογοί τους σε ακέραιες οικογένειες. Αυτό είναι ιδιαίτερα αληθές όταν τα παιδιά δεν ζουν με τη μητέρα τους, αλλά ένα μικρό, στατιστικά σημαντικό αποτέλεσμα προς την ίδια κατεύθυνση βρίσκεται επίσης ανάμεσα στα παιδιά που διαβιούν μόνο με τη μητέρα τους ή με τη μητέρα και τον πατριό. Αυτό είναι συνεπές με τις προσδοκίες μας και προηγούμενη έρευνα υποδηλώνοντας ότι η αυξημένη απαίτηση στον χρόνο διαζευγμένων μητέρων οδηγεί σε λιγότερη ενασχόληση με τα παιδιά τους (Kendig and Bianchi, 2008). Σε αντίθεση με προσδοκίες και κάποια ευρήματα προγενέστερης έρευνας (Bray, 1999; Hetherington & Kelly, 2002; Juby, Bilette & Le Bourdais, 2007) όμως, η παρουσία του πατριού δεν φαίνεται να συσχετίζεται με προβληματική επικοινωνία με μητέρα με την οποία διαμένει το παιδί ή όχι.

Επίσης βρίσκουμε ότι τα παιδιά έχουν περισσότερες δυσκολίες να μιλήσουν με τον πατέρα τους για σημαντικά θέματα εάν ο πατέρας δεν διαβίει στο ίδιο νοικοκυριό. Αντλώντας προηγούμενη έρευνα που δείχνει ότι οι ελεύθεροι πατέρες περνούν περισσότερο χρόνο με τα παιδιά τους απ' ότι οι παντρεμένοι (Hook & Chalasani, 2008), εκτιμούσαμε ότι τα παιδιά θα είχαν λιγότερα προβλήματα επικοινωνίας με τους άγαμους πατέρες απ' ότι με τους πατέρες στις ακέραιες οικογένειες. Παρόλα αυτά, τα παιδιά που διαβιούν με έναν άγαμο πατέρα βρίσκεται να έχουν εξίσου καλή επικοινωνία με τους πατέρες τους όπως εκείνα στις ακέραιες οικογένειες. Αρκετά απροσδόκητα βρίσκουμε σημαντικά περισσότερο προβληματική επικοινωνία με πατέρες σε οικογένειες με πατέρα και μητριά από ότι στις ακέραιες οικογένειες. Επιπλέον, το επίπεδο προβληματικής επικοινωνίας με τον πατέρα στις οικογένειες με πατέρα και μητριά δεν ήταν σημαντικά διαφορετικό από τις οικογένειες με απουσία πατέρα (δηλαδή σε οικογένειες με άγαμη μητέρα ή με μητέρα και πατριό). Μελλοντική έρευνα θα πρέπει να εξετάσει περαιτέρω αυτήν την αύξηση στην προβληματική επικοινωνία με τον πατέρα με τον οποίον διαμένει το παιδί όταν μια μητριά ζει στο ίδιο νοικοκυριό.

Ένα μείζων συμπέρασμα της παρούσας μελέτης είναι ότι τα παιδιά που διαβιούν σε κοινή φυσική επιμέλεια έχουν ίδια ή λιγότερα προβλήματα επικοινωνίας με τους γονείς τους απ' ότι οι ομόλογοί τους σε ακέραιες οικογένειες και λιγότερα τέτοια προβλήματα από ότι παιδιά σε άλλους τύπους μη ατέραιων οικογενειών. Τα παιδιά που διαβιούν σε κοινή φυσική επιμέλεια είναι εξίσου ικανά με τα παιδιά σε ακέραιες οικογένειες να μιλήσουν με τις μητέρες τους για σημαντικά θέματα και είναι σε καλύτερη θέση να μιλούν με τους πατέρες τους για τέτοια θέματα απ' ότι εκείνα που διαβιούν σε ακέραιες οικογένειες. Λαμβάνοντας υπόψη τον δια-τομεακό σχεδιασμό της μελέτης αυτά τα ευρήματα δεν δύναται να ερμηνευτούν αιτιακά,

δηλαδή η μελέτη δεν δείχνει ότι η κοινή φυσική επιμέλεια διατηρεί σχέσεις με τις μητέρες ή βελτιώνει σχέσεις με τους πατέρες. Υπάρχουν τουλάχιστον τρεις διακριτές διεργασίες που μπορεί να έχουν συνεισφέρει αυτά τα αποτελέσματα.

Πρώτον, η κοινή φυσική επιμέλεια μπορεί να οδηγεί σε καλύτερη επικοινωνία με τους δύο βιολογικούς γονείς με το να αμβλύνει παράγοντες άγχους σχετιζόμενους με το διαζύγιο όπως η οικονομική δυσχέρεια και οι χρονικοί περιορισμοί που σχετίζονται με την αποκλειστική επιμέλεια. Το πραγματικό κόστος διαβίωσης ενός παιδιού είναι πιθανώς εξίσου μοιρασμένο ανάμεσα στους γονείς σε κοινή φυσική επιμέλεια απ' ό,τι όταν ο γονέας με τον οποίο δεν διαμένει το παιδί πληρώνει διατροφή στον έναν γονέα (Bender, 1994). Ως αποτέλεσμα η οικονομική πίεση και η αντιλαμβανόμενη οικονομική αδικία είναι λιγότερο πιθανό να επηρεάσει τη σχέση ανάμεσα στα παιδιά και τους γονείς τους. Η κοινή φυσική επιμέλεια προσφέρει επίσης ευκαιρίες για διαμοιρασμό γονικών ευθυνών και την ύπαρξη τακτικών συζητήσεων με τον έτερο γονέα στις προκλήσεις ανατροφής ενός παιδιού (Pleck & Masciadrelli, 2004). Η τακτική επικοινωνία ανάμεσα στους γονείς και μια κοινή στρατηγική ανατροφής μπορεί να συνεισφέρει επαρκώς στην ευκολότερη επικοινωνία ανάμεσα στο παιδί και τους δύο γονείς. Οι άγαμοι γονείς με κοινή φυσική επιμέλεια έχουν περισσότερες ευκαιρίες απ' ό,τι οι γονείς με αποκλειστική επιμέλεια στο να είναι «ελεύθεροι» όπως επίσης και «ελεύθεροι γονείς». Τα κοινωνικά και ψυχικά ωφέληματα περισσότερων βαθμών ελευθερίας για τους άγαμους γονείς με κοινή φυσική επιμέλεια μπορεί να συνεισφέρουν επαρκώς σε καλύτερες σχέσεις με τα παιδιά τους.

Δεύτερον, αν και το παιδί περνά μόνο τον μισό του χρόνο στην οικία έκαστου γονέα, η ποσότητα και η ποιότητα του χρόνου που πραγματικά περνούν μαζί μπορεί να αυξηθεί στην κοινή φυσική επιμέλεια. Οι Arnarsson και Bjarnason (2008) βρήκαν ότι τα παιδιά περνούν σημαντικά περισσότερο χρόνο με τους πατέρες τους στη κοινή φυσική επιμέλεια απ' ό,τι σε ακέραιες οικογένειες, περισσότερο από την αναπλήρωση του χρόνου που χάνεται όταν είναι μόνο με τη μητέρα. Η κοινή φυσική επιμέλεια μπορεί να οδηγήσει σε αυξημένη πατρική ενασχόληση στην ανατροφή, όπως επίσης και στον διαμοιρασμό εργασιών και ευθυνών ανάμεσα στους γονείς (Kline, Tschann, Johnston & Wallerstein, 1989). Οι πατέρες σε ρυθμίσεις κοινής φυσικής επιμέλειας μπορούν έτσι να είναι πιο σθεναρά εδραιωμένοι στον πατρικό τους ρόλο απ' ό,τι οι πατέρες σε ακέραιες οικογένειες ή οι «μπαμπάδες του Σαββατοκύριακου» που ίσως υπάρχουν περισσότερο στον ρόλο του να διασκεδάζουν τα παιδιά τους. Η κοινή φυσική επιμέλεια κατ' αυτόν τον τρόπο δύναται να διασφαλίσει ότι και οι δύο γονείς παραμένουν ένα σταθερό χαρακτηριστικό στις ζωές των παιδιών τους και ότι οι γραμμές επικοινωνίας παραμένουν ανοικτές.

Τρίτον, τα παιδιά δεν ξεχωρίζουν τυχαία στην κοινή φυσική επιμέλεια. Μελέτες έχουν δείξει με συνέπεια ότι τα υψηλά επίπεδα σύγκρουσης ανάμεσα στους γονείς μπορεί να έχουν μακροχρόνια αρνητική επίδραση στις προσαρμογές των παιδιών μετά το διαζύγιο (Amato, 1993; Davies & Cummings, 1994; Grych & Fincham, 1990; Hetherington & Insabella, 1998). Ως αποτέλεσμα υπάρχουν ανησυχίες ότι η κοινή φυσική επιμέλεια ίσως εκθέτει τα παιδιά σε περισσότερη γονική σύγκρουση (Johnston, 1995; Twaite & Luchow, 1996) και ότι τέτοιες ρυθμίσεις ίσως απ' εαυτού να είναι μια πηγή τριβής ανάμεσα στους γονείς (Braver & Griffin, 2000; Pleck & Masciadrelli, 2004). Αυτό συγκεκριμένα ίσως αποτελεί έναν κίνδυνο όταν η κοινή φυσική επιμέλεια διατάσσεται από δικαστήρια αντί να είναι ελεύθερα επιλεγόμενη από τους γονείς. Παρ' όλα αυτά, στην μετά-ανάλυση μελετών στην κοινή φυσική επιμέλεια ο Bauserman (2002) βρήκε κατά μέσο όρο λιγότερη σύγκρουση και καλύτερη συνεργασία ανάμεσα σε γονείς που επέλεξαν κοινή φυσική επιμέλεια απ' ό,τι ανάμεσα σε γονείς που επέλεξαν κάποια μορφή αποκλειστικής επιμέλειας. Οι πατέρες που επιδιώκουν την κοινή φυσική επιμέλεια είναι επίσης πιθανό να ενασχολούνται περισσότερο με τα παιδιά τους, απ' ό,τι προ του διαζυγίου, και να έχουν λιγότερες δυσκολίες στο να επικοινωνήσουν μαζί τους. Αντίστροφα, οι μητέρες που συμφωνούν σε κοινή φυσική επιμέλεια είναι πιθανό να θεωρούν ότι οι πατέρες έχουν τη βούληση και είναι ικανοί να διατηρήσουν μια τέτοια ρύθμιση κατά έναν τρόπο που ωφελεί το παιδί. Η επιλογή των γονέων στην κοινή φυσική επιμέλεια μπορεί συνεπώς να αιτιολογεί ένα σημαντικό τμήμα της σχετικής ευκολίας με την οποία παιδιά σε τέτοιες ρυθμίσεις επικοινωνούν με τους γονείς τους γενικά και με τους πατέρες τους ειδικότερα.

Είναι πιθανό παράγοντες όπως μικρότερη οικονομική δυσχέρεια και λιγότεροι χρονικοί περιορισμοί, τακτική επικοινωνία ανάμεσα στους γονείς, υψηλότερη ποιότητα και περισσότερη ποσότητα χρόνου που τα παιδιά περνούν με τους πατέρες ειδικότερα και η κοινωνική επιλογή της κοινής φυσικής επιμέλειας, όλοι να συνεισφέρουν σε καλύτερη επικοινωνία ανάμεσα σε γονείς και στα παιδιά τους σε ανάλογες ρυθμίσεις διαβίωσης. Περαιτέρω μελέτες πρέπει να διαχωρίσουν αυτούς τους παράγοντες και να επιχειρήσουν να καθορίσουν οποιονδήποτε αιτιατό μηχανισμό σε ισχύ και να εξακριβώσουν σε τι βαθμό είναι πολιτισμικά αμετάβλητος. Ωστόσο, τα αποτελέσματά μας υποστηρίζουν σθεναρά ότι γονείς που είναι πρόθυμοι να μοιραστούν τη φυσική επιμέλεια δεν χρειάζεται ν' ανησυχούν για έναν αρνητικό αντίκτυπο στις σχέσεις τους με τα παιδιά τους. Η προβληματική επικοινωνία με τη μητέρα δεν είναι περισσότερο πιθανή σε τέτοιες

ρυθμίσεις διαβίωσης απ' ότι σε ακέραιες οικογένειες και ελάχιστη συχνότητα προβληματικής επικοινωνίας με τον πατέρα εντοπίζεται στην κοινή φυσική επιμέλεια. Ταυτόχρονα αυτό μπορεί εν μέρει να αντανακλά πρότυπα επικοινωνίας προ του διαζυγίου, τα παιδιά σε κοινή φυσική επιμέλεια έχουν κατά μέσο όρο τουλάχιστον εξίσου καλή επικοινωνία με τους γονείς τους, όπως οι ομόλογοί τους σε ακέραιες οικογένειες.

Αναφορές

- Al Sabbah, H., C. Vereecken, F.J. Elgar, T. Nansel, K. Aasvee, Z. Abdeen, K. Ojala, N. Ahluwalia and L. Maes. (2009). Body weight dissatisfaction and communication with parents among adolescents in 24 countries: International cross-sectional survey. *BMC Public Health*, 9, 52.
- Aldous, J., G.M. Mulligan and T. Bjarnason. (1998). Fathering over time: What makes the difference? *Journal of Marriage and the Family*, 60, 809–820.
- Amato, P.R. and J.G. Gilbreth. (1999). Nonresident fathers and children's well-being: A meta-analysis. *Journal of Marriage and the Family*, 61, 557–573.
- Amato, P.R. and B. Keith. (1991). Parental divorce and the well-being of children: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 110, 26-46.
- Amato, P.R. (1993). Children adjustment to divorce: Theories, hypotheses, and empirical support. *Journal of Marriage and the Family*, 55, 23-28.
- Amato, P.R. (2003). Reconciling divergent perspectives: Judith Wallerstein, quantitative family research, and children of divorce. *Family Relations*, 52, 332-370.
- Arnarsson, A.M. and T. Bjarnason. (2008). Fjölskyldugerð og tengsl við foreldra. (Family structure and relations with parents). In G. T. Johannesson and H. Bjornsdottir (Eds.), *Þjóðarspejillinn 2008*, (pp. 151-158). Reykjavík: Félagsvísindastofnun Háskóla Íslands.
- Bauserman, R. (2002). Child adjustment in joint-custody versus sole-custody arrangements: A meta-analytic review. *Journal of Family Psychology*, 16, 91–102.
- Bender, W.N. (1994). Joint custody: The option of choice. *Journal of Divorce and Remarriage*, 21, 115-131.
- Bernard, J. (1981). The good-provider role: Its rise and fall. *American Psychologist*, 36, 1–12.
- Bianchi, S.M., M.A. Milkie, L.C. Sayer and J. P. Robinson. (2000). Is anyone doing the housework? Trends in the gender division of household labor. *Social Forces*, 79, 191–228.
- Bjarnason, T., T. Thorlindsson, I.D. Sigfusdottir and M.R. Welch. (2005). Familial and religious influences on adolescent alcohol use: a multi-level study of students and school communities. *Social Forces*, 84, 375–390.
- Bjarnason, T., P. Bendtsen, A.M. Arnarsson, I. Borup, R.J. Iannotti, P. Löfstedt, I. Haapasalo and B. Niclasen. (2010). Life satisfaction among children in different family structures: A comparative study of 36 western societies. *Children & Society*, pending publication.
- Bolger, K.E., C.J. Patterson, W.W. Thompson and J.B. Kupersmidt. (1995). Psychosocial adjustment among children experiencing persistent and intermittent family economic hardship. *Child Development*, 66, 1107-1129.
- Braver, S.L. and W.A. Griffin. (2000). Engaging fathers in the post-divorce family. *Marriage and Family Review*, 29, 247-267.
- Bray, J. (1999). From marriage to remarriage and beyond: Findings from the developmental issues in stepfamilies research project. In E.M. Hetherington (Ed.), *Coping with Divorce, Single Parenting, and Remarriage* (pp. 253–271). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Bryk, A.S. and S.W. Raudenbush. (1992). *Hierarchical Linear Models*. Newbury Park, CA: Sage.
- Buchanan, C.M., E.E. Maccoby and S.M. Dornbusch. (1992). Adolescents and their families after divorce: Three residential arrangements compared. *Journal of Research on Adolescence*, 2, 261-291.
- Cheadle, J.E., P.R. Amato and V. King. (2010). Patterns of nonresident father contact. *Demography*, 47, 205–225.
- Chinn, S. (2000). A simple method for converting an odds ratio to effect size for use in meta-analysis. *Statistics in Medicine*, 19, 3127–3131.
- Coley, R.L. and B.L. Medeiros. (2007). Reciprocal longitudinal relations between nonresident father involvement and adolescent delinquency. *Child Development*, 78, 132–147.
- Coontz, S. (2000). *The Way We Never Were: American Families and the Nostalgia Trap*. New York: Basic Books.
- Currie, C., S. Nic Gabhain, E. Godeau, C. Roberts, R. Smith, D. Currie, W. Picket, M. Richter, A. Morgan and V. Barnekow. (2008). *Inequalities in Young People's Health. HBSC International Report from the 2005/2006 Survey*. Copenhagen: World Health Organization.
- Currie, C., O. Samdal, W. Boyce and R. Smith. (2001). *Health Behaviour in School-Age Children: A WHO Cross-National Study*. Edinburgh: Child & Adolescent Health Research Unit.
- Davies, P.T. and E.M. Cummings, E. M. (1994). Marital conflict and child adjustment: An emotional security hypothesis. *Psychological Bulletin*, 116, 387-411.
- Falci, C. (2006). Family structure, closeness to residential and nonresidential parents, and psychological distress in early and middle adolescence. *The Sociological Quarterly*, 47, 123-146.

- Forehand, R., A.M. Thomas, M. Wierson and G. Brody. (1990). Role of maternal functioning and parenting skills in adolescent functioning following parental divorce. *Journal of Abnormal Psychology*, 99, 278-283.
- Furstenberg, F.F. (1991). *Divided families: what happens to children when parents part?* Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Furstenberg, F.F., C.W. Nord, J.L. Peterson and N. Zill. (1983). The life course of children of divorce: Marital disruption and parental contact. *American Sociological Review*, 48, 656-668.
- Grych, J.H. and F.D. Fincham. (1990). Marital conflict and children's adjustment: A cognitive-contextual framework. *Psychological Bulletin*, 108, 267-290.
- Hetherington, E.M. and M. Stanley-Hagan. (1999). The adjustment of children with divorced parents: A risk and resiliency perspective. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 40, 129-140.
- Hetherington, E.M. (1989). Coping with Family Transitions. *Child Development*, 60, 1-14.
- Hetherington, E.M., M. Bridges, M. and G.M. Insabella. (1998). What matters? What does not? Five perspectives on the association between marital transitions and children's adjustment. *American Psychologists*, 53, 167-184.
- Hetherington, E.M., M. Cox and R. Cox. (1982). Effects of divorce on parents and children. Pp. 233-88 in M. Lamb, *Nontraditional Families*. Hillsdale, N.J.: Lawrence Erlbaum.
- Hetherington, E.M., and J. Kelly. (2002). *For Better or for Worse*. New York: Norton.
- Hook, J.L. and S. Chalasani. (2008). Gendered expectations? Reconsidering single fathers' child-care time. *Journal of Marriage and the Family*, 70, 978-990.
- Hook, J.L. (2006). Care in context: Men's unpaid work in 20 countries, 1965-2003. *American Sociological Review*, 71, 639-660.
- Huebner, A.J. and L.W. Howell. (2003). Examining the relationship between adolescent sexual risk-taking and perceptions of monitoring, communication, and parenting styles. *Journal of Adolescent Health*, 33, 71-78.
- Jablonska, B. and L. Lindberg. (2007). Risk behaviors, victimization and mental distress among adolescents in different family structures. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 42, 656-663.
- Johnston, J. R. (1995). Research update: Children's adjustment in sole custody compared to joint custody families and principles for custody decision making. *Family and Conciliation Court Review*, 33, 415-425.
- Joshi, H.E., E. Cooksey, R.D. Wiggins, A. McCulloch, G. Verropoulou and L. Clarke. (1999). Diverse family living situations and child development: A multi-level analysis comparing longitudinal evidence from Britain and the United States. *International Journal of Law, Policy and the Family*, 13, 292-314.
- Juby, H., J.M. Billette, B. Laplante, and C. Le Bourdais. (2007). Nonresident fathers and children: Parents' new unions and frequency of contact. *Journal of Family Issues*, 28, 1220-1245.
- Juby, H., C. Le Bourdais and N. Marcil-Graton. (2005). Sharing roles, sharing custody? Couples' characteristics and children's living arrangements and separation". *Journal of Marriage and the Family*, 67, 157-172.
- Kelly, J.B. (2007). Children's living arrangements following separation and divorce: Insights from empirical and clinical research. *Family Process*, 46, 35-51.
- Kendig, S.M. and S.M. Bianchi. (2008). Single, cohabitating, and married mothers' time with children. *Journal of Marriage and the Family*, 70, 1228-1240.
- King, V. and J.M. Sobolewski. (2006). Nonresident fathers' contributions to adolescent well-being. *Journal of Marriage and the Family*, 68, 537-557.
- King, V. (2007). When children have two mothers: Relationships with nonresident mothers, stepmothers, and fathers. *Journal of Marriage and the Family*, 69, 1178-1193.
- Kline, M., J.M. Tschann, J.R. Johnston and J.S. Wallerstein. (1989). Children's adjustment in joint and sole physical custody families. *Developmental Psychology*, 25, 430-438.
- Kruk, E. (1991). Discontinuity between pre-divorce postdivorce father-child relationships: New evidence regarding paternal disengagement. *Journal of Divorce and Remarriage*, 16, 195-227.
- Kuntsche, E.N. and R.K. Silbereisen. (2004). Parental closeness and adolescent substance use in single and two-parent families in Switzerland. *Swiss Journal of Psychology*, 63, 85-92.
- Laftman, S.B. (2010). Family structure and children's living conditions. A comparative study of 24 countries. *Child Indicators Research*, 3, 127-147.
- McLanahan, S.S. and G. Sandefur. (1994). *Growing up with a single parent: What hurts, what helps?* Cambridge, M. A.: Harvard University Press.
- Moreno, C., I. Sánchez-Queija, V. Muñoz-Tinoco, M. Gaspar de Matos, L. Dallago, T. ter Bogt, I. Camacho and F. Rivera. (2009) Cross-national associations between parent and peer communication and psychological complaints. *International Journal of Public Health*, 54, S235-242.
- Moxnes, K. (2000). Felles eller enslig foreldreskap etter skilsmisse? Om skilte foreldres samarbeid om barna. [Shared or separate parenthood after divorce? About divorced parents' cooperation with the children]. *Sosiologisk tidsskrift*, 8, 255-74.
- Munsch, J., J. Woodward and N. Darling. (1995). Children's perceptions of their relationships with coresiding and non-coresiding fathers. *Journal of Divorce and Remarriage*, 23, 39-54.
- Olsson, E. (2007). The economic side of social relations. Household poverty, adolescents' own resources and peer relations. *European Sociological Review*, 23, 471-485.
- Pleck, J.H. and B.P. Masciadrelli. (2004). The development and significance of father-child relationships in two-parent families. In M. E. Lamb (Ed.), *The role of the father in child development* (4th ed., pp. 222-271). New York: Wiley.

- Pong, S.-L., J. Dronkers and G. Hampden-Thompson. (2003). Family policies and children's school achievement in single- versus two-parent families. *Journal of Marriage and the Family*, 65, 681–699.
- Raley, S. and S. Bianchi. (2006). Sons, daughters, and family processes: Does gender of children matter? *Annual Review of Sociology*, 32, 401–421.
- Raudenbush, S.W., A.S. Bryk, Y.F. Cheong and R.T. Congdon. (2004). *HLM 6: Hierarchical Linear and Nonlinear Modelling*. Lincolnwood, IL: SSI.
- Richards, C. A. and I. Goldenberg. (1986). Fathers with joint physical custody of young children: A preliminary look. *The American Journal of Family Therapy*, 14, 154–162.
- Schiller, K.S., V.T. Khmelkov and X.-Q. Wang. (2002). Economic development and the effects of family characteristics on mathematics achievement. *Journal of Marriage and the Family*, 64, 730-742.
- Starrels, M. E. (1994). Gender differences in parent-child relations. *Journal of Family Issues*, 15, 148–165.
- Stattin, H. and M. Kerr. (2000). Parental monitoring: a reinterpretation. *Child Development*, 71, 1072–1085.
- Thomas, G., M.P. Farrell and G.M. Barnes. (1996). The effects of single-mother families and nonresident fathers on delinquency and substance abuse in black and white adolescents. *Journal of Marriage and the Family*, 58, 884–894.
- Twaite, J.A., and A.K. Luchow. (1996). Custodial arrangements and parental conflict following divorce: The impact on children's adjustment. *Journal of Psychiatry and Law*, 24, 53–75.
- Yu, S., R. Clemens, H. Yang, X. Li, B. Stanton, L. Deveaux, S. Lunn, L. Cottrell and C. Harris. (2006). Youth and parental perceptions of parental monitoring and parent-adolescent communication, youth depression, and youth risk behaviors. *Social Behavior and Personality*, 34, 1297–1310.

Απόδοση στα Ελληνικά:

Χρήστος Γκούβερης
Γιάννης Ζαχαράτος
Κωνσταντίνος Πασχαλίδης
Κωνσταντίνος Σκαρβέλης
Νίκος Σορολής

Επιμέλεια κειμένου:

Γιώργος Κολυβάς
Βασιλική Γεωργίνη